

бути, щоб виголосити такі гнівні рядки осуду самодержавно-кріпосницького ладу, як це зробив Т.Г. Шевченко.

Уже вчоріє. Сонце ховається за обрій. Приємною прохолодою повіває вітерець, перегортаючи сторінки. Він весело грається ними. А в моїй пам'яті спливають рядки із "Причинної", "Утопленої". Перед очима постає одна картина за другою – гірка доля дівчат в умовах тогочасної дійсності. А ось "Гамалія", "Гайдамаки" – і в пам'яті зринають картини далекого минулого нашого народу. Героїчні битви, сміливі походи – відгомін сивої давнини. Далі – "Кавказ", "Єретик", "І мертвим, і живим...". І всі твори – гірка правда про поневіряння, страждання і криваві сльози знедоленого народу.

О, так міг писати тільки Шевченко! Спасибі тобі, наш Тарасе, велике спасибі за святу правду, за велику братню любов до простих людей. Ти своїм полум'яним словом закликав гострити сокиру і в боротьбі здобувати кращу долю. І наші батьки почули твій всевладний і могутній голос.

Подивись, Тарасе Григоровичу, з високої Чернечої гори, окинь своїм орлиним поглядом ліси і луки, ріки і озера. Все це народне, все наше. Ти побачиш – мрії твої здійснились. І села веселі процвітають, і люди веселі вершать трудові подвиги. І зараз на квітучій, щасливій нашій землі немає "врага супостата", а є і син і мати. Прекрасне наше життя!..

О, як багато думок викликав у мене "Кобзар"! Вони плінуть і плінуть. І несла спинити їх нестримний потік.

А сонечко вже сховалось. Не шелестить листя. Затих, награвшись, вітер. Він уже перегорнув усі сторінки книжки.

Я беру її в руки, таку дорогу і рідну мені, і поволі простую з такого привітного гаю.

МОЛИТВА У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

РЕБУХА Л.З., МИСЬКІВ О.В. (м. Тернопіль)

Copyright © 2014

УДК 821.161.2

Вже півтора століття науковці і мислителі дискутують з приводу питання про релігійність поетичної спадщини Т.Г. Шевченка. В радянські часи переважна більшість дослідників літературних творів декларувала суто прикладний характер біблійних образів, сюжетів та релігійних мотивів у творчості поета. Для них він був поетом-атеїстом та революційним демократом. Науковці ж Західної України (до 1939 р.) та Європи, навпаки, наполегливо відстоювали образ Шевченка як щирого християнина. Нині ситуація кардинально змінилася: захисники релігійності поета повністю переважають [1; 3]. Сьогодні є можливість дослідити поетичну спадщину Т. Шевченка з позиції ґрунтовно освоєного ним у рамках християнської традиції молитовного слова.

Специфіка літературної молитви великого Кобзаря полягає у тому, що він поєднує звернення до вищих сил з життєвим і творчим досвідом, особистісними прагненнями й художніми завданнями героїв своїх творів. Поезія Шевченка презентує молитву як динамічну структуру з різноманітною системою внутрішніх жанрових модифікацій, підпорядкованих різноплановим авторським прагненням. Вона складається з переспівів канонічних молитовних текстів, що обіймають віршовані молитви з усталеними різновидами молитовного славослов'я, подяк, прохань, та різноманітні жанрові підвиди індивідуально-поетичної молитви, такі як молитва-медитація, "революційна" молитва, молитва-боріння.

Молитовні промови та звернення до Бога-Творця присутні у багатьох поемах і десятках поезій Т. Шевченка. У вірші "Муза" поет, ототожнює свою творчість із молитвою, благає "сестру Феба":

*"...Учи неложними устами
Сказати правду. Поможи
Молитву діяти до краю"* [6, с. 505].

Вагомість молитви у поезії великого національного поета не варто пов'язувати лише з його побожністю [1; 3]. Так, у поемах ("Гайдамаки", "Гамалія", "Єретик", "Кавказ", "Сон", "Марія" та ін. [6]) молитва слугує не тільки засобом вираження світовідчуття поета, але й у багатьох

випадках є ознакою побожності та духовності українського народу. Причому персонажі Шевченкових поем звертаються до молитви спонтанно, ситуативно, іноді просто згадують або прославляють ім'я Боже як рятівне (див. “Невольник”, “Неофіти”), часто покійно схилиються перед Його волею і могутністю (“Варнак”, “Невольник”), іноді бажають іншим Божої підтримки й ласки (“Слепая”, “Невольник”). У поезіях головні герої найчастіше вдаються до молитви у життєвій скруті, зі скаргами і проханнями про допомогу, серед яких доволі поширене моління про поміч у поверненні на батьківщину та про захист від чужинців (“Слепая”, “Гамалія”, “Сон”, “Невольник”, “Неофіти”) [6].

Для прикладу розглянемо поему “Єретик” [6, с. 212–221]. У ній відображено велике розмаїття молитов, які можна відстежити у напруженому діалозі Яна Гуса з Творцем. Протест героя проти влади й догматів католицької церкви (“Кругом неправда і неволя...”) переростає в докори Богові (“*Небесний Царю! Суд Твій всує, І всує царстві є Твоє...*” [6, с. 214]), а нарікання на “розбійників”, котрі “осміяли” Божу славу, і на те, що немає захисників у землі, яка “плаче у кайданах”, у неканонічне прохання про Боже благословення на помсту:

*“...Благослови
На мєсть і на муки,
Благослови мої, Боже,
Нетвердїї руки!”* [6, с. 214].

Устами Гуса революційний заклик переходить у традиційну молитву на відпущення гріхів (“*Во ім'я Господа Христа...*”), а відтак і на дорікання Богові за покарання Ним людей достойних (“*За що пропадають? За що Ти караєш Своїх і покійних, і добрих дітей? За що закрав їх добрі очі, І вольний розум окував...*”). А далі лунає заклик до народу піднятися на боротьбу з несправедливістю (“*Прозріте, люди, день настав! Розправте руки, змийте луду Прокиньтесь чехи, будьте люди, А не посмішище ченцям!*” [4, с. 291; 6, с. 216].

В поемі “Єретик” революційний настрій Шевченкового Гуса натхненний не лише претензіями до священнослужителів, а й до самого Всевишнього. Утім, і дорікаючи Богові, Гус визнає свою мізерність у покаянній молитві (“*Молюся, Господи, помилуй...*”). Фінальна молитва-промова Яна Гуса (“*О Господи милосердий...*”) досить знакова, бо містить моління (“*Господи, помилуй, Прости Ти їм, бо не знають!...*” [6, с. 219]), що перегукується з передсмертною молитвою Христа за своїх катів. Як бачимо, у цілому за парадигмальною моделлю мученика і пророка обидві постаті – і Ян Гус, і Ісус Христос – дуже близькі до самоідентифікації Тараса Шевченка як мученика за волю України та національного пророка [2; 4; 6].

Аналіз ліричної поезії Т.Г. Шевченка дає підстави стверджувати, що молитовна тематика унааявлена трьома віршами під загальною назвою “Молитва”, циклом “Псалми Давидові”, поезіями “Мов за подушне, оступили...”, “Заросли шляхи тернами...”, “Лічу в неволі дні і ночі...”, “Мій боже милий, знову лихо!..”, “Муза”, “Подражание 11 псалму”, “Тімн черничий”, “Світе ясний! Світе тихий!..” [6]. Молитовні звернення поета присутні у віршах “Дівичії ночі”, “Росли укупощі, зросли...” [6]. Саме ліричні вірші-молитви великого Кобзаря найвиразніше відображають світогляд поета, його бунтарські та революційні настрої з популяризуванням серед українського народу християнського милосердя і братньої любові [3–5].

Отже, молитва у творчості Тараса Шевченка відіграє надзвичайно важливу роль. У своєму поетичному діалозі з Богом митець здебільшого обирає позицію молільника, котрий переймається проблемою трагізму людського життя, нарікає на суспільні негаразди, страждання окремої людини, зокрема і власні. З молитви поет черпає пророчі слова, котрі втішають, умовляють і повчають людей згідно з волею Бога, плекає ідею перемоги над національними ворогами та мріє про оновлення християнської церкви; укріплює віру в можливість соціального раю і вить у Боже благословення задля духовного зростання українського народу.

1. Антофійчук В. Молитва, як сонце, вічна. (Жанр молитви в українській літературі) / В. Антофійчук // Святі чуття, закладені в молитву. Антологія української поезії: У 2-х кн. – Чернівці: Рута, 1996. – С. 7.

2. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / Переклад І. Огієнка. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1375 с.

3. Маланюк Є. Шлях до Шевченка / Євген Маланюк. – Ужгород: Гражда, 2008. – 48 с.

4. Нахлік Є.К. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики / Є.К. Нахлік. – Львів, 2003. – 351 с.

5. Федченко П. Куліш Пантелеймон / П. Федченко // Українська література у портретах і довідках. Давня література – література ХІХ ст. – К.: Либідь, 2000. – 459 с.

6. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко. – К.: Дніпро, 1984. – 606 с.